

18+

ИМПЕРАТОР

ТЫНЫШ

АЛМАС БРАЕВ

**Қазақтар
мен қытайлар**

Алмас Браев

**Император тыныш.
Қазақтар мен қытайлар»**

«Издательские решения»

Браев А.

Император тыныш. Қазақтар мен қытайлар» / А. Браев —
«Издательские решения»,

«Қазақ» — руынан безген еркін жауынгер деген сөз. Шыңғыс хан мен Мөде сияқты ұлы көсемдер рулық қауымға сыймай қуылған «қазақтар» еді. Рулық жүйеде тұлға болу мүмкін емес, сондықтан шонжарлар мықты бәсекелестерді шеттеткен. Бірақ рудан қуылған еркін тұлға (зелот) қайта оралып, туыстарын бағындырғанда ғана империя құрылады. Көшпенділер одақтарын осы «отщепенецтер» құрып, оған жаңа энергия берді. Бұл — биліктің генетикалық коды.

Содержание

Қазақ: Жалғыздықтан Ордаға дейін	6
1-тарау	7
Көшпенділер неге «ескіше» ойлайды?	7
2 -Тарау	9
Түркі реваншы	9
3-тарау	11
Неліктен түркілерде лайықты зиялы қауым жоқ?	11
4-тарау	13
Неліктен даңқты бабалар көсемдерді таңдаған?	13
5-тарау	15
Орда күндері	15
6-тарау	17
Көшпенділер Аспан асты елінің қалаларына қалай басып кірді?	17
7-тарау	19
Көшпенділердің күші. Көшпенділердің әлсіздігі	19
Конец ознакомительного фрагмента.	21

Император тыныш Қазақтар мен қытайлар»

Алмас Браев

© Алмас Браев, 2026

ISBN 978-5-0070-1836-4

Создано в интеллектуальной издательской системе Ridero

Неліктен бұл кітап «Қазақтар мен қытайлар» деп аталады?

Көшпенділердің барлық ұлы одақтарын қазақтар құрған. Таңғалып, ауыздарыңды ашудың керегі жоқ. «Қазақ» сөзінің этимологиясы «русыз», «руынан безген салт атты», сондай-ақ жауынгер, оқшауланған, қаңғыбас, банда деген мағынадан шыққан. Тарихи ирониямен, өткен ғасырлардағы Украинаның әртүрлі «сбродтарынан» құралған орыстың «казачество» әскери сословиесі 20-ғасырда Қазақстан даласына «қазақтар» деген атаумен қайта оралды.

Қазіргі қазақтар мүлдем русыз емес. Қазақта ағайын-туыс өте көп. Әр қазақ өз руын біледі. Шын мәнінде Моде шаньюй, Чжу-элиг, Чжи-чжи, Эрнак, Шыңғыс хан және басқа да көсемдердің бәрі — «қазақтар» болған, өйткені оларды өз туыстары қуып жіберген. Рулық қауымда «тұлға» болу өте қиын. Племендік көсемдер мен шонжарлар болашақ ұлы тұлғалардың өздеріне мықты бәсекелес болатынын іштей сезген. Тіпті әкелері өз орнын бергісі келмей, өз ұлдарын қуған.

Барлық тоталитаризмнің феномені осында жатыр — көсемдер қартаяды және соңына дейін отырады. Зелоттың басты жауы — өз қаны, өз туыстары... ол оларды басқарып алғанша солай болып қала береді. Ал «қазақ» (руынан безген еркін тұлға) өз руын басқарған кезде — ол империя құрады. Көшпенділердің барлық рулары осындай «отщепенецтерден» (бөлініп шыққандардан) құралған. Дәл осылар тек атауды ғана емес, империялық энергияны да берді. (Сол себепті қазақ руларының арасында арғы аталарының моңғолша есімдері кездеседі).

Қазақ: Жалғыздықтан Ордаға дейін

Ежелгі заманда, алғашқы қазақтар пайда болған тұста, өмір сүру жағдайлары тым ауыр еді: адам жалғыз өзі аман қала алмайтын — тек өз қанының, өз руының құрамында ғана күнін көретін. «Қазақ» деген сөз ол кезде **жалғыз қалған қуғындыны, панасызды** білдіретін. Рудан тыс, тайпадан тыс қалған жан. Иә, алғашқы қазақтар сондай аласталғандар еді, өйткені қуылудың себептері көп болатын. Кейінгі қазақтар атқа қонды, себебі жау азайған жоқ.

Түркі қазақтарын неміс риттерлерімен немесе испан кабальероларымен салыстыруға болмайтынын ескеру керек: Еуропадағы риттерлер мен кабальеролар оңай аман қалатын, өйткені олар **элита** саналды. Ал даланың алғашқы қазақтары элита емес еді. Олар қаңғыбастар болатын және кез келген сәтте өліп кетуі мүмкін еді. Қазақтардың батыр екенін кейін ғана уақыт дәлелдеді, өйткені туыссыз өмір сүру және тек өз күшіне, өз жігеріне сену бұл адамдарды шыңдады — **қазақтың институтын** қалыптастырды.

Осыдан кейін ғана ұлы түркілерді «қазақ» деп атай бастады. Себебі ұлы көсемдер империялар құрды, ал ол жерде қан дауысы бірінші орында болған жоқ. Бірінші орында — **рух, ерлік, талант және жаңа Ордаға, жаңа мемлекетке қызмет ету** тұрды.

Сонымен, көшпенділердің ұлы империяларын қазақтар құрды. Ұлы көсемдердің ұлы болуының сыры — **қазақтың басты жауы оның өз руы еді**.

Қазақ жеңіске жетіп, Шыңғыс ханға айналғанда, қазақтардың қатарына барлығы үлкен қуанышпен жазыла бастады. Осы «қуаныштың» арқасында тайпалар жойылып, **халық** пайда болды.

Егер халық қайтадан бөлшектеліп, ру-руға бөліне бастаса, ұлы көшбасшы мен халық арасындағы текетірес қайта жаңғырады. Потенциалды жаңа Шыңғыс ханның алғашқы бәсекелестері — оның өз туыстары. Потенциалды ойшылдың алғашқы дұшпандары — оның өз халқы. Сондықтан да: **«Өз елінде пайғамбар жоқ»**.

Егер дәлелдегің келсе, женуің керек. Алдымен руыңды, сосын халқыңды (тура мағынада емес, рухани тұрғыда) бағындыруың тиіс. Сонда ғана бәріне ие боласың.

1-тарау

Көшпенділер неге «ескіше» ойлайды?

Түркілер не ойлайды?

«Қанның бізден ескі екенін есте сақта»
(М. Цветаева)

Мен әңгімені бірден басты сауалдан бастағым келеді: неге түркілерде интеллигенция (зиялы қауым) жоқ?

Түркілерде зиялы қауым шын мәнінде жоқ (көшпенділердің «интеллигенция коэффициенті» нөлге ұмтылады, егер білгіңіз келсе). Неліктен қымбат костюм киген, сырт келбеті келіскен түркінің өзінен киімін ауыстырып киген көшпендіні көреміз?

Мұны дәлелдеу үшін көп жазудың (ұзақ сонар «многабукафф») қажеті де жоқ. Қандай мақалалар мен жазбалар танымал? Күрделі мәселелер көтерілген дүниелер емес. Орта ғасырлық сауыт-сайман киген салт аттының суретін тауып, астына бірер сөз жазсаң болды — тобыр лап қояды.

Түркілердің қандай мықты болғанын жарыса талқылай бастайды (тіпті қырғыздар өз батырларының мықты болғанын, оларда «R1a» гаплотобы барын айтып мақтанады; моңғолдар Шыңғысханды «халха-моңғол» деп дәлелдейді, т.б.).

Сонда мен ойладым: бұл орта ғасырлық сауыт киген жауынгерлердің суреті кімге және не үшін керек?

Дұрыс — қарабайыр халық үшін, тобыр үшін.

Қазіргі жағдайда мұндай «жауынгерлік» ойлау жүйесіндегі адамдар — өзгелердің соғысында (тіпті ақпараттық соғыс болса да) жай ғана сарбаз болады. Олар болмаса, олардың балалары «зеңбірек жемі» (пушечное мясо) болады.

Неліктен бұл халық әлі күнге дейін орта ғасырлық санамен жүр? Бұл адамдардың ой-өрісін өзгерту үшін кім не істеді? Ешкім.

Себебі түркілерде «зиялы қауым» деп аталып жүргендер әлі тиісті деңгейге өскен жоқ. Бұл «интеллигенцияның» бар ойы — өз балаларын жүйеге қалай орналастыру, қалай икемдеу. Бұрынғылар қалай аман қалуды ойласа (сондықтан сауыт кесе), қазіргі түркі интеллигенциясы үшін «сауыт» — ол қымбат костюм. Кім үлгерді, сол мақтанды.

Екіншіден, әлемдік ақша иелері түркі бұқарасын ақшаның маңыздылығы мен бірінші кезекте екеніне үйретіп қойды. Солай ма? Әлде батырдың суретіне жабысқан мыңдаған тобыр шынымен «бабки» туралы ойлай ма? Бұл «табиғат балалары» тағы не туралы ойлайды?

Орта ғасырлық сауыт киіп алып, қазіргі жат ағымдар мен ықпалдарға қарсы тұру мүмкін бе? Бұл ақымақтарға ежелгі шайқастардың әлдеқашан өткенін, қазір рух деңгейіндегі мүлдем

басқа соғыстар жүріп жатқанын кім айтты? Ешкім. Алаяқтар келеді де, тағы да сауыт киген жауынгерлердің суретін салып береді.

=====

2 -Тарау

Түркі реваншы

Еуропалық немесе арабтық ойлау жүйесінің түркілік ойлаудан айырмашылығы неде?

Қазіргі түркілер орыстың «шведтерге сес көрсетеміз» деген реваншизміне қарсы тұрарлық қандай күйде отыр? Миллиондаған босқақ тобыр болып, көне тарихтың күлін ақтарып (ал желіде мыңдаған масыл топ болып) отырған түркілер кімге сес көрсете алмақ?

Түркілік рефлексияның (өзін-өзі танудың) күрделілігі — өз субъектілігінде. Түркілер әлі күнге дейін өз ішінде өзімен-өзі келісе алмай келеді. Олар өздерін «бірінші» емес, әрқашан «екінші» немесе «үшінші» сезінеді. Орта ғасырлық жауынгерлердің суретін сала беретіні де содан.

Өзін түркі санайтындар «кімге қарсы достасамыз?» және «біз өзі кіміз?» деген сұраққа жауап таба алмай әлек. Субъектіліктің негізгі принципі ретінде «бәріміз түркіше сөйлейміз» дегенді алға тартады. Бірақ бұл — күмәнді субъектілік. Әртүрлі топтағы түркілер бірін-бірі мүлдем түсінбеуі мүмкін. Жақында ғана бұрынғы КСРО-ның екі Орта Азия республикасының басшылары ресми кездесуде орыс тілінде сөйлескені соның айқын дәлелі.

Екінші мәселе — «кімге қарсымыз?»

Түркілерді темір құрсанған, найза ұстаған суреттермен бейнелеуді «бабаларға құрмет» деп санайтын радикалдарға ескерту жасасаң, бірден атылып шығады. Ондай «фан-тюроктердің» аузынан шығатын ең «ұтымды» сөзі — «сенің білімің таяз, өрісің тар». Демек, осы түркішіл радикалдардың өрісі өте кең: олардың өрісінің деңгейі — салған суреттерінде. Олар: «Сен біз сияқты сурет сала алмайсың!» дегенді меңзейді.

Бірақ бұл — өрістің кеңдігі де, бабаларға құрмет те емес. **Бұл — жаңа пұтқа табынушылық (неоязычество).**

Қазіргі тобыр (баяғы түркі бабалары сияқты) ештеңеге сенбейді — тек идолдарға, тас мүсіндерге табынады. Ең қызығы, осы «фан-тюроктердің» үстінде еуропалық үлгідегі киімдер, тіпті фрактар.

Демократия мен нарық заманы бәрін бірдей киіндіргенімен, сонымен бірге бәрін жалаңаштап, жалғыз әрі ақымақ қылып қойды. Бабаларға деген сенім немесе құрмет туралы декларация — сол баяғы пұтқа табынушылық. 1500 жыл бұрын түркілерге «әруақтарға емес, Аллаға сену керек» деп айтылды. Сонда бұл аты-жөні жоқ әруақтар кімдер? Олар аты-жөні жоқ емес.

Фан-тюроктер: «Бабаларды қастерлеу керек, қастерлемеген адам емес» дейді. Яғни, сауыт киген атты әскердің суретін салып қойып, бұл пұтқа табынушылар өздерін бабалар сияқты айбынды, мақтаулы сезінгісі келеді ме?

Бұл бабаларды құрметтеу ме? Бұл — түркілік реваншизмнің көлеңкесі ғана.

Бірақ бұл «фан-тюрктер» сауыт киген жауынгерлерді кімге қарсы салып жатқанын айта алмайды. Суреттегі қаруланған түркі біреуді жеңуі керек қой. Бірақ кімді?

Түркілердің негізгі кәсібі — өздері сияқты түркілермен қырылысу, қан төгісу болған. Яғни, түркілер негізінен түркілерді қырған. Кейін арабтар келіп, шын мәнінде кімді қастерлеу керек екенін көрсеткенше (Арабтар сурет сала ма? Кімді болса да бейнелеу — күнә. Бәлкім, қазіргі арабтар да пұтқа табынушы шығар).

Сонда «фан-тюрктер» кімге қарсы шықпақ? Уақыт теңізіне батқан қай рухты тірілтпек? Олар бабалар рухы деп нені түсінетіні белгілі болды — олар түркілердің өзара қырқысқан «даңқты» шайқастарының тарихын қайта тірілтікісі келеді. Иә, түркі мен түркінің соғысы көп болған. Әрине, ұлы жеңістер де болды. Олар империялар құрды, жат жұрттың астаналарын басып алды.

Бірақ неге екені белгісіз, олар жаулап алған жұртының мәдениетін қабылдап, солардың киімін киіп, солардың шаш үлгісін жасап, жеңілген халықтың кейпіне еніп кете берген. Оған дейін ең табысты түркілер «сақ-сарматтар» немесе «кавказ албандары» болған деседі. Сақ-сарматтар түркі болғанға дейін неге сенді? Олар да өз бабаларына қазіргі «фан-тюрктерден» кем табынған жоқ. Олар да тасқа сурет салды, тасқа, рухтарға және басқа да фетиштерге табынды.

Реваншизмнің бүкіл мәні — заттық дүниеде. Еуропалық киім киген қазіргі түркілердің ойы да түсінікті.

Бұл «мәңгілік» ойларды бүгінде біреулер басқарып отыр. Кім басқарады? Осы үрдістен ақша жасап отырғандар. Бабаларыңыздың ақшадан қымбат екенін ешкім жоққа шығармайды. Бірақ мәселені жалғызбасты қиялшылдардың суреттері емес, ****банктер мен ақша**** шешеді. Банкирлер қай бағытты көрсетсе, сіздер сол жаққа қарай жүгіресіздер.

Сондықтан банкирлер сіздердің «ылғалды қиялдарыңызды» (влажные фантазии) микроскоппен бақылап, сонымен шешім қабылдайды.

Сонымен: реваншизмді де жасай білу керек. Ескі жауынгерлердің суреттері тек сәнді киінген «фан-тюрктердің» табынын ғана қалыптастырады — басқа ештеңе емес.

Ең алдымен — неге сенетіндеріңнен бастау керек.

— —

3-тарау

Неліктен түркілерде лайықты зиялы қауым жоқ?

Барлық халықтың салты бар. Салт (дәстүр) — ол ұйқы.

Неліктен салт-дәстүр ұйқыға тең?

Ревкон теориясының негізі — рефлексияның (өзін-өзі танудың) эволюциясына құрылған. Негізінде, рефлексияның дамуы қарапайымнан күрделіге қарай түзу сызық бойымен жүреді. Сондықтан барлық халықтар бір жолдан өтеді, бірақ әртүрлі соқпақтармен жүреді. Олардың мақсаты — қажетті рефлексия деңгейіне, ой биіктігіне жету.

Рефлексия теориясын түсіндіру — пайдасыз әурешілік, әсіресе эгоистер тобырына. Кімнің қай жері ауырса, сол жерін айтып айғайлайды, шындықты іздеудің орнына өзінің жанына батқан жерін жоқтайды. Бұл ақымақ эгоистер тобыры ақша табу үшін элеуметтік желілер арқылы әдейі жасалған. Бұны кім жасайды, кім ақша табады? **Батыс өркениеті.**

Батыс әрбір «кішкентай адамның», айғайшыл пенденің, мазасыз ақымақтың «өзін-өзі көрсетуіне» жағдай жасап қойған. Неліктен демократия әрбір... аузына келгенін айтуға мүмкіндік береді? Түпкі мақсат — ақша табу, бірақ бұл бір қарағанда байқалмайды. Бұның бәрі — адамдарды басқару үшін жасалған жасырын жағымпаздық пен популизм.

Шындығында, оларға «тобыр» керек. Пайда тауып, ақша санау үшін.

Демократтар тобыры ма? Либералдар тобыры ма?

Кешегі дәстүршіл адамдардан қандай либералдар тобыры шығуы мүмкін? Ешқандай.

Олар, мүмкін, кеше ғана таудан түскен шығар. Немесе орманнан шықты, шөлді басып өтті. Жолдан шаршап келіп, тынығып отырған жолаушылар сияқты. Бұл — адасқан провинциалдар тобыры. Олар Батыс өркениетінің қалай және неден пайда болғанын білмейді. Бірақ «бізді таудан түсіріп, ауылдан қалаға шақырды, демек бізді тең санайды» деп ойлайды. Жоқ, тең санамайды, алдайды.

Бұл — **гибридті тобыр, «зеңбірек жемі» болатын тобыр**. Егер халықтың өз зиялысы (интеллигенциясы) болмаса, ол — гибриді қалыңдар үшін дайындалған «қосалқы тобыр». Соғысқыңыз келе ме? Жоқ, қаламайтыныңызды білемін, бірақ неге оларға сенесіздер?

Ревкон теориясы айтады: біздің әрбір ісіміз, ойымыз, тіпті түсімізде көргеніміз де ізсіз кетпейді. Адамның және халықтың барлық ісі ұлттың тәжірибесіне жиналады. Егер халық тек салт-жоралғыларды орындаумен ғана шектелсе, ол халық ғасырлар бойы ұйықтаған, таудың басында, шөлдің қиырына, жердің шетінде қалып қойған халық. Ол тіпті әлемнің орталығында өмір сүрсе де, бәрібір артта қалды. Өйткені ол тек салтты сақтады және **ұйықтады**. Ұрпақтан ұрпаққа жалғасқан ұзақ ұйқы. Егер біреу шығып, халыққа шындықты айтпақ болса, оның күні қараң болды. Сондықтан адамзат қоғамы көбіне инерциямен жүретін табынға ұқсайды.

Инерцияға кедергі жасауға болмай ма? Адамдардың ұйқысын бұзуға болмай ма?

Салт-жоралғылар — бұл ғасырларға созылған ұйқы.

Қазіргі жағдай мынадай: кімнің ақшасы бар, қай ұлттың мүмкіндігі зор, солар консервативті халықтардың түсін (ұйқысын) басқарады. Ұйықтап жатқан адамдардан өз есептері үшін «резервуар» жасайды. Миллиардтаған тобыр гибридті соғыстар үшін дайындалып жатыр. Соғысатын — сол консервативті, ұйықтап жатқан халықтар. Олар бірін-бірі жек көріп, бірін-бірі өлтіреді. Сарбаздар сияқты.

Ал мықты, интеллектуалды ұлттар шетте тұрып бақылайды және тобырды өз пайдасы үшін бағыттап отырады. Олар консервативті салттардың «мәңгілік ұйқысын» және халықтардың тестостеронға толы агрессиясын пайдаланады. Гибридті соғыс әлдеқашан басталды. Бұл басқа халықтардың басынан қалай өтетіні іс жүзінде көрсетілді.

Сондықтан мен түркілердің арасындағы зиялы қауым мәселесін көтеріп отырмын. Еркін ойлау дәстүрі жоқ, **ұйықтамауды үйренбеген** барлық түркілер туралы айтып отырмын. Сондықтан түркілер тек артқа қарайлай береді, сауыт киген батырларды суреттейді. Олар балаларға ұқсайды.

Түйін (P.S.):

Біздің әрбір әрекетіміз, ниетіміз бен қиялымыз ізсіз жоғалмайды, балаларымызға қан арқылы беріледі. «Қан бізден ескі».

Ойлау деңгейін көтеру керек. Егер бұл мүмкін болса.

Қазіргі соғыс — **өркениеттер соғысы**.

Кім ақылдырақ, кімнің өрісі кеңірек әрі тереңірек болса — сол жеңеді.

Заманауи соғыс — **интеллект шайқасы**.

Наданмен (быдломен) сөз таластырудың қажеті жоқ. Жүзден астам пікірден кейін бәрібір қызық болмай қалады.

— —

4-тарау

Неліктен даңқты бабалар көсемдерді таңдаған?

Кеше парақшамды тәулігіне 20 000 адам қарайтыны туралы скриншот көрсетіп едім, бірнеше сағаттан кейін Фейсбук (Ресей Федерациясында тыйым салынған): «Мүмкін сізді мына адамдардың парақшалары қызықтырар?» деген хабарлама жіберді.

Фейсбук (Ресей Федерациясында тыйым салынған) не айтқысы келді?

Ол маған жарты миллион, тіпті миллион оқырманы бар парақшаларды ишарамен көрсетті. Бірақ мен сайқымазақтармен немесе «ортаңқол» адамдармен жарыспаймын. Демократия мен нарық — бұл тобыр мен «ортаңқолдарға» арналған жүйе. Тобырды сендіру мүмкін емес, оны тек алдауға болады. Тобырдың кумирлері тобырды пайдаланады, тобыр кумирлерін тұтынады. Тобыр — қорқынышпен басқарылады. Егер біреу тобырды күлдірсе, көңілін көтерсе, ән айтып берсе — тобыр ол сайқымазақты ақ киізге салып, Шыңғысханды көтергендей көкке көтереді.

Бірақ Шыңғысхан түркілердің құрметіне әнімен немесе әзілімен емес, ұлы жеңістерімен ие болған еді.

Тобырды тобырдың көмегімен басқару қалай жүзеге асты?

Иә, қазіргі тобырды идеямен емес, ақымақтықпен жинау әлдеқайда оңай. «Ортаңқол» адамдар идеялардан қорқады. Оларды келемеждей бастайды (тағы да тобыр жинау үшін). Еуропа мен әлем саясаткерлерінің басым көпшілігі — өрісі тар, делдал адамдар. (Көпшілік бұл «қуыршақтарды» банкирлер мен олигархтар әдейі таңдайды деп ойлайды. Егер билеушілер ақылды, стратегиялық ойлай алатын тұлғалар болса, онда алпауыттардың күні қараң болар еді. Сондықтан тобырды нәзік популистер, тіпті әйелдер басқарғаны тиімді. Әйел затын сатып алу оңай екенін бұрыннан біледі. Кез келген уақытта «шкафтағы қаңқасын» тауып алуға болады. Мәселен, Еуропа басшысы фон дер ...«әйел» алаяқтығы бірнеше рет әшкере болса да, ол әлі тағында отыр. Еуропаны қорқытып қойып, өз жұмысын жалғастыруда. Ондайлардың тұтас бір «жезөкшелер үйі» сонда отыр).

Бұл делдал адамдар шынымен сондай ма, әлде бәрін біліп істей ме?

Иә, олар өз есебіне мығым. Тобырдағы әрбір адам сияқты.

Қалайша барлық «дамушы» (оқыңыз: дамымай қалған) халықтар үшін бағдаршам болған Еуропа тобырдың (яғни тобырдан шыққан тобыр тектестердің) билігінде қалды?

Тобырды өз ішінен шыққандармен басқарған тиімді. Тобырға кедергі жасамау керек. Тобыр өзіне сайқымазақты да, әншіні де, әзілкешті де, боксшыны да таңдап алады.

Бұл тобыр қорқудан қалды ма?

Иә, ұзақ уақытқа созылған бейбітшілік тобырдың қорқынышын ұмыттырды.

Сондықтан біз қайтадан **көсемдік (вождизм) ** тақырыбына және бабаларымыз көсемді қалай таңдағанына ораламыз. Сонымен қатар, Азияның (түркілермен бірге) неліктен стратегиялық тұрғыдан әлсіз, бірақ тактикалық жағынан мықты екенін талқылаймыз. Ақша магнаттары «ақ нәсілділермен» жұмыс істейді (өйткені олар өздеріне жақын). Ақтар не істесе,

әлемнің қалған бөлігі соны қайталайды. Түркілердің президент таңдайтыны да соның белгісі (бұрын хандар болатын, бұл қазірдің өзінде ойлантарлық жайт).

Дегенмен, түркілер әзірге тактикалық тұрғыдан Еуропадан мықтырақ.

Олар ашықтан-ашық сайқымазақтарды лидер қылмайды. Азиялық тобыр әзірге өз орнын біледі. Өйткені Азияда ешқашан демократия болған емес. Егер халық әруақтарға сенуін қойып, тек дүниеқоңыздыққа салынса, тобыр билікке келеді. Тобыр қорқудан қалғанда, ол «бабалар іліміне» сенеді — бұл процестің өз бетімен кеткенінің белгісі. Бәрі өз бетімен кеткенде — түркілерге де, Азияға да соңғы сағат туады. Яғни, біздің әзірге «артта қалғандығымыз» бен «жабайылығымыз» бізді сақтап тұр.

Бірақ басты қасірет — ауылдан қашқан, ең артта қалған, ең «колхозшы» диқандардың Батыс мәдениеті мен демократиясына таңдай қағуында. Олар ол жаққа өз әруақтарын арқа-лап барады (бірақ бабалары ешқашан демократияны сүймеген). Бұл артта қалған провинциалдар мен жабайылар өз қиялдарында либералдармен — кеңестік «коммунизмнен» қалған мешандық мұрамен тоғысады. Коммунизм оларды өзгерткен жоқ, қайта радикалды мешандарды қалыптастырды.

Нәтижесінде не шықты? Еуропада осыдан екі жүз жыл бұрын болған **национализм** шықты.

Түркілерді деградациядан әзірге не сақтап тұр?

Мен айтқандай — бұл **инерция**.

Нақтырақ айтсам — **аппараттың инерциясы**.

Шенеуніктер. Иә, иә, отыз жыл бойы билікке қарсылық көрсетпегені үшін жиналған сол «жігерсіз адамдар». Билік — бұл басқалар жасап кеткен, культуртрегерлер құрған аппараттың инерциясы. Егер бұл билікке бірден ауылдан шыққан «идеяшылдар» кеп толғанда, біздің Тәуелсіздігіміз не болар еді...

Көсемге деген құрмет мәдениетін (алыстан сыйлауды) кім жасады? Сол адам осы жаңа түркі мемлекеттерін ашық феодализмнен сақтап қалды.

— —

5-тарау

Орда күндері

Демократия жоғарғы жақ пен төменгі жақтың «адамдық материалы» бір болғанда ғана оларды теңестіреді. Рефлексиясы бір деңгейде. Қазіргі уақытта ақша құн өлшемінен — дінге айналды. Рефагтар өз аристократиясын жойып, оларды тасада қалуға мәжбүр етті, осылайша ақшаны құдай қылуды оларға да үйретті.

Ал түркілерге келетін болсақ, түркілер өз элитасын «айдаһардың аузындағы жалыннан» жасайды.

(Қандай айдаһар? Жоқ, бұл әлі Қытай емес, әзірге Қытай туралы әңгіме жоқ).

Айдаһардың аузы — бұл жаңа шенеуніктер немесе қазіргі билік аппараты болсын. Тіпті бұл аппаратты халықтың өзі емес, культуртрегерлер (мәдениет әкелушілер) құрған болса да. (Жергілікті шенеуніктер мен олардың «қабырғаға жазғыш» қызметшілері культуртрегерлерді «отарлаушылар» деп айыптайды. Бірақ сол отарлаушылар болмаса, жабайыларды аппаратқа ешкім кіргізе алмас еді. Өйткені дәстүрлі адамдардың бәрі — еркіндікті сүйеді. Олар бабалары сияқты өмір сүргісі келеді. Тіпті аппаратта отырып: «Бабаларымыздың жолымен жүргіміз келеді» дейді, бірақ қымбат костюмдерін шешпейді, далаға, тауға немесе джунглиге кетпейді).

Мәселен, орыс ұлтшылдары «Орда» дегенді жабайылық деп түсінеді. «Мәскеу — үшінші Рим» дейді. Бірақ Ресейде Орданың ұрпақтары әлі де бар! Тіпті 1917 жылы комиссарлар патша әулетін қуып жіберсе де, кейінгі номенклатураның немерелері мен шенеуніктердің балалары Батыстың демократиясын қабылдады. Яғни, бүкіл әлем сияқты ақшаға табына бастады.

Бірақ бізді басқа нәрсе қызықтырады.

Неліктен біреулерде көсем бар, ал біреулерде жоқ?

Неліктен қазіргі президенттер соншалықты пақыр, көсемге мүлдем ұқсамайды?

Жалпы, көсемдер қалай пайда болады? Неліктен адамдар оларға бағынады?

Неліктен билік аппараты — көсемнің туыстары сияқты (ресми немесе бейресми)? Аппарат туыстардан неғұрлым көп құралған сайын, қоғам соғұрлым қарабайыр, алғашқы қауымдық деңгейде қала береді.

Қазақтарда неге «Орда» сақталмады, бірақ Орданың элементтері әлі бар? Неліктен қазақтарда КСРО-дан қалған аппараттың инерциясы әлі де жұмыс істеп тұр?

Рулық қоғамда көсемдер болған жоқ. Онда **әскери демократия** болды. Көсемдерді тек соғыс жағдайында ғана тандайтын. Соғыс біткен соң, көсемдер қайтадан қатардағы жауынгерге айналатын. Оларда институттанған көсемдер болған жоқ. Тек ең мықты «жетекшілер» (вожактар) ғана болды.

Сондықтан зерефтердің (рулық халықтың) мәдениетінде бағыну мәдениеті қалыптасқан жоқ. Олар көсем іздеген жоқ, өйткені әрқайсысы өзін көсем санады. Кез келген еркек жағдайға байланысты көсемді алмастыра алатын. Бұл мәдениет (рефлексия) ғасырлар бойы өзгермейді. Бәрі көсем болғысы келеді, бірақ ертең шенеунік болатынын білмейді. Ал ертең келіп, таңдау

соған түскенде, ол өмір бойы осыған дайындалғандай таққа отырады (**бұл — еркектердің «Күң» (Золушка) хикаясы**).

Егер аппараттың инерциясын сақтау керек болса, бұдан артық ештеңе таба алмайсың. Төменнен таңдап алынған кез келген жігерсіз, мінезсіз, «бесхребетный» адам аппараттың кішкене бұрандасына айналады да, дөңгелекті айналдыра береді.

Бұл еркек «Золушка» механизмді қашан тежей бастайды?

Қашан өзін-өзі сезінген кезде.

Бұл «Золушка» аппараттың еркінен тыс тәуелсіз болғанда, байлық жинап, өзін «подшипниктен» артық сезіне бастағанда қауіп туады. Өйткені әрбір зерептің ішінде іске аспай қалған көсем, кризис-менеджер жатыр.

Біздегі «оппозиция» — бұл еуропалық үлгідегі оппозиция емес, бұл — тақтан тайдырылған, ренжулі «Золушка-подшипниктер». Шын мәнінде, бұл — жаңа дала хандары мен сұлтандары. Олар қазіргі президентті жақсы көру керек екенін біледі, өйткені инерция бұзылса, оларға да билік бұйырмайды.

Билік не істейді?

Билік дәстүрлі мәдениет пен тілге негізделіп жиналған «бұрандалармен» жұмыс істейді. Бірақ қауіп мынада: олар тек өздері үшін жұмыс істеп, бұрын-соңды болмаған коррупцияны дамытады — осылайша аппаратты, инерцияны тежейді.

Тіпті Шыңғысханның өзінде аппарат болды. Ол аппараттың дөңгелегін айналдыру үшін қытайларды, ұйғырларды, білімді сарттарды жинады. Ал оның моңғолдары соғыспен айналысты. Шыңғысханнан кейін Орда неге ыдырады? Өйткені кризис-менеджерлердің аппараты болмады. Айналасында тек туыстары жүрді (ал туыстарды жұмыс істетуге қиын).

Әрбір зереп — Золушка партиялық типтегі (қандас емес ұжымдағы) социализацияға дайын емес. Қазіргі цивилизация партиялық инерциямен тұр. Шенеуніктер идея үшін күреседі (социализм немесе демократия үшін). Ал біздің Золушкалар тек ақша үшін күреседі. Лауазымда отырып байып қалу — **ақша + атақ**. Олар байып алғанша «Золушка» болып жүре береді, сосын далаға қарай қашады — бұл еуропалық тренд пен әскери демократияның күтпеген қоспасы.

Ельцин, Кравчук, Шушкевич — бұлар Кеңес өкіметінің Золушкалары еді. Шаруаның балалары. Партия тірі тұрғанда, олар ең үлкен «подшипниктер» болды. Бірақ шаруа балаларының ішінде эволюциялық жетілмегендік сақталды. Бір сағатқа болса да «кризис-менеджер» болып, дала хандары сияқты жан-жаққа қашқысы келді: «Мен ханмын, сендер маған бағыныңдар!»

Аппаратқа қауіп — осындай кездейсоқ «Золушкалардан» келеді. Олар бастыққа (әкеге) жағымпаз әрі жағымды көрінеді. Сосын сол «әкенің» аяғы тайып жығылуын күтеді, бәрін тартып алу үшін. Қазақ айтқандай: **«Өзінде жоқ болса, әке де жат»**. Әкең бәрін тартып алып, сені басқармауы үшін, қолыңда өз малың, өз билігің болуы керек.

— —

6-тарау

Көшпенділер Аспан асты елінің қалаларына қалай басып кірді?

Көшпенділер неге көшпендіше ойлап, соңында неге жеңіліске ұшырады?

Желіде «КСРО отарлаушы болды ма, жоқ па?» деген тақырыпта пікірталастар өте көп. Ютуб арналары осы бір сарсаңға салынған диалогтардан тұрады: «болды — болмады», «болды — болмады». Қалалықтар мен орыстілділер әлі де «отар болдық» деп ашық айтуға қымсынады. Ал ауылдан шыққандар (провинциалдар) мұны айтудан еш шімірікпейді.

Бірақ «отар болдық ба, жоқ па?» деген сұрақ — бүгінгінің негізгі тақырыбына айналғандай. Батыс үшін біз — «жақсы жабайылармыз». Оларға біздің бұрынғы отар болғанымыз туралы әңгімелер ұнайды. Бірақ біздің шешендерге отаршылдықтан гөрі, бүгінгі ****коррупция**** туралы айтқан әлдеқайда тиімді болар еді. Мысалы, біз неге долларды соншалықты қадірлейміз? Халық өз ақшасына мүлдем сенбейді. «Жабайы» элиталарымыз да жиған-тергенін Лондонда сақтайды емес пе?

Жақында бір спикер мен түрколог-филологтың осы «отар болдық ба?» деген тақырыптағы сұхбатын көрдім. Сонда ойладым: «Неліктен Тәуелсіздік алған соң „ел қатарына қосылған“ осы бұрынғы ауыл балалары үнемі бір әуенді айта береді?». Қазіргі шешендердің қайсысын алсаңыз да — олар ауыл интеллигенциясының балалары немесе бірінші буын қалалықтар. Олар не істеп жүр? Мүмкін, кезінде қалаға келіп, жоғары білім ала алмаған сауыншы немесе механик ата-анасы үшін кек алып жүрген шығар?

Бұл — аутсайдер болғаның үшін кек алу ма? Жақсы, кек алдыңыздар делік. Бірақ бүгін сіздер «ат үстіндесіздер» ғой. Бүгін мақтанатын нелеріңіз бар? Неге біз алға жылжымаймыз? Мүмкін, біздің эфирде «көшпенді мен сарттың» ескі реваншынан басқа ештеңе жоқ болғандықтан шығар? (Түсінемін, Батыс кураторлары мұндай тақырыпсыз грант бермейді).

— —

Ғасырлар бойы көшпенділер жер шұқылап жатқан сарттарды менсінбеді. Бүгінгі «сартизм» басқа кейіпте. Бүгінгі сарттар — қала тұрғындары. Шартты көшпенділер қалаға келіп, сарттарды тағы да менсінбей отыр. «Отар болдық па?» дегеннен басқа айтар әндері жоқ.

21-ғасырда «номадизм» рефлексиясынан, яғни ментальді көшпенділіктен қалай құтылуға болады?

Бұл үшін Қытайдың көпғасырлық тәжірибесіне үнілейік. Қытайлар ешқашан көшпеген. Бірақ олардың теріскейдегі «жабайыларға» деген ғасырлық жиіркеніші болды. Көшпенділер ханьдықтардың жер шұқылап, тыныш отыруына еш мүмкіндік бермеді. Оларға қарсы Қытай қорғанын тұрғызды.

Бірақ көшпенділер (ғұндар, табғаштар, түркілер, қидандар, моңғолдар, жоңғарлар, маньчжурлар) қалаға келіп... ****қытайланып (окитаивались) **** кете берді. Қытайлардың істегенінің

бәрін қабылдады. Киімдерін киді, шаш үлгілерін өзгертті, балалары қытайша сөйлей бастады. Лев Гумилев жазғандай, жаулап алушы көшпенділер уақыт өте келе қытайлардың мәдениетін, дәстүрін және менталитетін қабылдаған.

Мәселен, 5-ғасырдың соңында табғаштар өз салттарын ұмытып, қытайша өмір сүре бастады. Бұл процесті император Тоба-Хун II тездетті: 495 жылы ол туған тілге, киімге, шаш үлгісіне тыйым салды. Табғаш есімдері қытайшаға ауыстырылды. Барлық көшпенділер ерекшеліксіз қытайланып кетті.

Неліктен көшпенділерде «сарт» мәдениетіне қарсы иммунитет жоқ? Мүмкін мәселе мәдениеттің өзінде шығар? Мүмкін, мәдениет — бірінші буын қалалықтардың құрғақ сөзінен әлдеқайда қуатты шығар? Егер көшпенділер бәрібір отарлық мәдениеттің жолымен жүріп, өздері жек көрген қытайлар мен сарттарға айналатын болса, не істеу керек?

Кезінде вестготтар (прото-немістер) Римді басып алды, сосын қайтадан өздерінің неміс батпақтары мен ормандарына кетті. Бірақ кейін өздерінің неміс жерлерін **«Қасиетті Рим империясы»** деп атады (Түсіндіңіздер ме? Олар метрополияның атын жамылды. Олар римдіктерге еліктей бастады).

Неліктен бұл қызық? Өйткені «отар болдық па?» деген тақырыптар орыс тілінде жақсы өтеді. Қазақ тілінде бұл әңгіме — сарттардың сарттық ортада басқа сарттарды талқылауы сияқты көрінер еді. Демек, сартты менсінбеу үшін қайтадан көшу керек. Ал бүгін кім көшкісі келеді? Ондай ақымақты тауып көріңізші.

1-ғасырда римдіктер Британияға келгенде, бриттер рулық жүйемен өмір сүруін қойды. Олардың арасындағы шексіз рулық соғыс тоқтады. Бірақ римдіктер кеткенде, бриттерде қайтадан рулық тәкаппарлық оянды — олар өз рулары мен диалектілерін еске түсіріп, бір-бірін қайтадан қыра бастады. Ешкім жеңе алмады.

Жеңіске жету үшін рулық-тайпалық мәдениет емес, мүлдем басқа мәдениет керек. (Естіп тұрсыз ба! Рулық-тайпалық мәдениет емес!).

Сол кезде бриттер құрлықтан англдарды, сакстарды және юттарды көмекке шақырды. Англдар мен сакстар да — тайпалар. Бірақ олар келген соң кельттердің (көшпенділердің сынары) күні не болғанын айтудың қажеті де жоқ шығар — олардан бүгінде Ирландия мен Уэльс сияқты кішкене ғана жұрнақ қалды.

— —

7-тарау

Көшпенділердің күші. Көшпенділердің әлсіздігі

Көшпенділер мынаны түсінбейді: олар әлсіздердің қаласын басып алады, бірақ содан кейін өздері әлсірейді.

Қай мағынада әлсірейді?

Дене бітімі жағынан емес. Денсаулықтарында мін жоқ.

Олар бойларында басқа, «мәдени» ойлардың пайда болғанын байқайды.

Ал егер көшпендіде «мәдени» ойлар пайда болса, ол енді көшпенді емес (жоқ, ол әлі де көшпенділік рефлексиясы бар сол баяғы адам, егер оны қайтадан далаға жіберсе, ол бәрін қайта бастайды). Көшпендінің ең үлкен танданысы — қалада туған балаларының одан алыстай бастауы. Оларда «мәдени» ойлар тіпті көп. Бұл әлсіздіктің белгісі емес пе? Ежелгі жауынгерлік айбынның мұрагері қалада не істеп жүр?

Бұл жерде біз көшпенділерді қалаларға, көршілерге және сауда керуендеріне шабуыл жасауға мәжбүр ететін себептерге келеміз. Егер мұқтаждық болмаса, бұл шабуылдар да болмас еді. Бірақ далада «жұт» болатын. Осы кезде көшпенділер жауынгерге айналып, шабуыл жасайтын (Әтілді алайық. Ол еріккеннен Батыс пен Римге аттанды ма? Немесе римдіктерден жер сұраған остготтарды алайық. Мен тек маңызды оқиғаларды мысалға келтіріп отырмын).

Ал қалаға келгенде олар өзгереді. Жаңа ойлары бар көшпенділерден мемлекеттер құрыла бастайды. Көшпендінің азаматқа айналуын құптай білу керек.

Көптеген тарихшылар мен мешандар «Темірлан Еділ мен Сырдария бойындағы моңғол қалаларын ақша үшін қиратты» деп ойлайды (мешандардың миында тек ақша мен пайда ғана). Темірлан Тоқтамыстың ордаларына оның «жаңа ойлары» болмағандықтан шабуыл жасады. Ол — сарттарды жек көретін сол баяғы барлас көшпендісі еді. Ол тіпті өзін «хан» деп атай алмады, өйткені дала кодексін қатаң сақтады, «көшпенділік комплексі» болды. Ол өзін хан деп атау үшін қалада біраз тұрып, мәдени тұрғыдан «әлсіреуі» керек еді.

Қазіргі шенеуніктер де сондай. Олар үшін мемлекет — бұл өз малы, жылқысы мен қойы үшін «жайылым». Іс жүзінде ешқандай мал да, қой да жоқ, тек ішіндегі қалдық көшпенділік рефлексия ғана бар. Осы рефлексияның өзі коррупцияға жетіп артылады. Бірақ олар қаладан қашпайды, керісінше, бүкіл туыстарын қалаға жинайды. Бұл шенеуніктерде жаңа ойлар бар ма? Иә, көп. Бірақ олар ескі рефлексиядан құтыла алмай жүр. Олардың балалары келесі деңгейге өте ала ма? Мәселе осында.

Қалада жаңа қалалықтардың жаңа ойлары пайда болады — Темірландар үшін қаланың қауіптілігі де осында. Мемлекет нығая түседі. Шынайы Темірлан мұны білмесе де, сезінді: Тоқтамысты әлсірету керек.

Иә, мемлекет шенеуніктермен мықты.

Бұны алғаш рет осыдан 2000 жыл бұрын Қытайдың «легистері» (Цинь империясы) айтқан (Қазіргі Қытайдың күші осында!). Ол кезде Қытайда әскери аристократия мүлдем болмаған, бірінші орынға философтар шыққан еді. Жаңа ойларды философтардан басқа кім жасайды? Жай ой емес, **стратегиялық ойларды**.

Осы легистер «мемлекеттен маңызды, империядан артық ештеңе жоқ» деді. Өйткені мемлекетте дұрыс ойлар көп болады, қалаларда мәдениет қалыптасады. Мәдениет бәрібір өз дегенін істейді. Сондықтан кез келген «жабайы» адам мәдениетті бола бастайды. Кімде-кім өз бабаларын асыра дәріптесе, ол — өзін жоғары көрсеткісі келгені. Әр отбасының өз бабасы, әр рудың өз батыры бар. Бірақ империяны, мемлекетті қорғаған батырларды дәріптеу керек — сонда ғана мемлекет тұрақты болады.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.